

Nr 73.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1925 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om åtgärder för åstadkommande av lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av publik jord.

(2:a avd.)

Jordbruksutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft nedan omförmälda, inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

1) två likalydande, nr 123 i första kammaren av herr *Johan J hansson m. fl.* samt nr 118 i andra kammaren av herr *Gardell* i Gans *m. fl.*, i vilka hemställts,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville gå i författning om vidtagande av sådan ändring av grunderna för utarrendering av ecklesiastika boställen, att arrendator, vars kontrakt slutits under åren 1916—1922, må äga rätt att före den 31 december 1925 uppsäga kontraktet, i vilket fall ny sakkunnig värdering av fastighetens arrendevärde äger rum, och arrendevillkoren, avseende tiden från den 14 mars 1926, därefter fastställas, varefter arrendet på de fastställda villkoren hembjudes den föregående arrendatorn, som äger rätt att inom förelagd tid antaga arrendet på de nya fastställda villkoren. Avger han ej dylik förklaring, skall han äga rätt att den 14 mars 1926 frånträda sitt förutvarande arrende.

2) två likalydande, nr 124 i första kammaren av herr *Johan Johansson m. fl.* samt nr 119 i andra kammaren av herr *Gardell* i Gans *m. fl.*, i vilka hemställts,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville gå i författning om vidtagande av sådan ändring av grunderna för utarrendering av kronans jordbruksdomäner, att arrendator, vars kontrakt slutits under åren 1916—1922, må äga rätt att före den 31 december 1925 uppsäga kontraktet, i vilket fall ny sakkunnig värdering av fastighetens arrendevärde äger rum, och arrendevillkoren, avseende tiden från den 14 mars 1926, därefter fastställas, varefter arrendet på de fastställda villkoren hembjudes

den föregående arrendatorn, som äger rätt att inom förelagd tid antaga arrendet på de nya fastställda villkoren. Avger han ej dylik förklaring, skall han äga rätt att den 14 mars 1926 frånträda sitt förutvarande arrende.

3) nr 125 i första kammaren av herr *Ingeström*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att de kronoarrendatorer, som under år 1916—1921 emottagit sina arrenden, må äga att, om de så önska, uppsäga sina arrenden till upphörande 14 mars 1926;

och att de arrendatorer, som innehava sina arrenden med optionsrätt efter särskild uppskattning, må om de så önska och uppskattningen skett under åren 1916—1921 äga påkalla ny uppskattning och därför åtnjuta den nedsättning i arrendeavgiften, som må prövas skälig.

4) nr 188 i andra kammaren av herrar *Olsson* i Ramsta och *Hedlund* i Östersund, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att de prästgårds- och kronoarrendatorer, som under år 1916—1921 emottagit sina arrenden, må äga att, där de så önska, uppsäga sina arrenden till upphörande 14 mars 1926, och att de arrendatorer, som innehava sina arrenden med optionsrätt efter särskild uppskattning, må, om de så önska och uppskattningen skett under åren 1916—1921, äga påkalla ny uppskattning och därefter åtnjuta den nedsättning i arrendevillkoren, som må anses skälig.

Beträffande de skäl, som åberopats såsom stöd för dessa framställningar, får utskottet hänvisa till motionerna.

Såsom av motionärerna erinrats har såväl 1923 som 1924 frågan om beredande av lindring i våra arrendatorers av publik jord arrendevillkor förelagat till prövning inom riksdagen.

I enlighet med av jordbruksutskottet i utlåtande (nr 28) gjord hemställan föranledde de vid 1923 års riksdag i ämnet väckta motionerna icke någon riksdagens åtgärd.

Jordbruksutskottets motivering var följande:

Det principspörsmål, som framkommer i motionerna, nämligen frågan huruvida staten bör träda hjälpende emellan, då den enskilde till följd av inträffad konjunkturväxling kommit i en förlustbringande situation vid fullgörande av med staten ingånget avtal, har under de senare åren vid ett flertal tillfällen varit föremål för riksdagens bedömande. I berörda hänseende tillåter sig utskottet erinra om den vid 1920 års riksdag slutligt behandlade frågan om ersättning till vissa entreprenörer. Statsutskottet hade i utlåtande (nr 195) i anledning av vissa inom riksdagen i nyssnämnda syfte väckta motioner hemställt om skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning, huruvida och i så fall i vad mån samt under vilka villkor ersättning kunde beredas de entreprenörer för statsverkets räkning, som utan egen förskyllan på grund av efter krigsutbrottet inträffade prisstegringar åsamkats förluster. Denna statsutskottets hemställan avslogs av riksdagens båda kamrar. De skäl, som lågo till grund för riksdagens avslagsbeslut och vilka närmare framgå av de inom kamrarna förda debatterna, torde i främsta rummet vara att söka i de synnerligen vittgående konsekvenser, som vore att befara av

medgivande av ifrågavarande slag, ävensom att grundvalen för statsverkets avtal med enskilda därigenom betänkligt skulle rubbas, vartill komme, att utredningen och prövningen av de särskilda fallen skulle ställa vederbörande myndigheter inför hart när olösliga uppgifter. Den principiella ståndpunkt, som sålunda fastslagits vid 1920 års riksdag, torde sedermera hava varit vägledande vid avgörandet av likartade ärenden. — — — — —

Vad beträffar nu förevarande motioner har utskottet visserligen funnit att även i detta fall billighetsskäl kunna anföras för däri föreslagna åtgärder till lindrande av ifrågavarande arrendatorers ställning. Det synes emellertid böra beaktas, att vissa arrendatorer under högkonjunkturen torde hava varit i tillfälle att göra betydande vinster. Vidare tillåter sig utskottet återropa vad kammarkollegium i sitt förenämnda utlåtande anfört beträffande den lindring ifråga om nybyggnadsskyldighet samt tjänstbarheter, som det inträdda priset medfört för ett stort antal prästgårdsarrendatorer. Härjämte vill utskottet särskilt understryka vad kammarkollegium anfört i fråga om konsekvenserna av det ifrågasatta allmänna medgivandet för vederbörande arrendatorer att uppsäga under högkonjunkturerna ingångna arrendeavtal. En sådan uppsägningsrätt skulle nämligen, såsom kollegium framhållit, medföra, att en avsevärd del av landets publika jord komme att samtidigt utbjudas på förnyade mer eller mindre långvariga arrenden på grundvalen av arrendevärderingar, företagna vid en tidpunkt, då konjunkturerna för jordbruksnäringen till synes befinna sig i ett bottenläge; det i och för sig behjärtansvärda syftet att söka bispringa de personer, vilkas arrendeskyldigheter på grund av förändrade tidsförhållanden verkligen överstege deras förmåga och vilka i själva verket måste antagas utgöra ett fåtal, skulle icke kunna motivera en åtgärd av angivna vittutseende innebörd. Å andra sidan skulle — såsom kollegium likaledes framhållit — åstadkommandet av ett rättvist och på rationella grunder vilande urval av de fall, beträffande vilka icke blott arrendatorns iråkade svårigheter utan även samtidigt intresset för det allmänna såsom jordägare kunde motivera ett partiellt eftergivande av den förres enligt kontrakt åtagna skyldigheter, ställa vederbörande statsmyndigheter, som därmed betrodde, inför en ytterst vanskelig för att icke säga olöslig uppgift.

Vid 1924 års riksdag intogo såväl jordbruksutskottet som riksdagen samma ståndpunkt.

Såsom framgår av det föregående har riksdagen under senare tider av principiella skäl ställt sig avvisande gentemot framförda krav å förändring i gällande arrendeavtal rörande publik jord. Det har visserligen synts uppenbart, att billighetshänsyn i vissa fall talade för medgivande av lindring i under högkonjunkturen ingångna arrendeavtal, men de principiella betänkligheterna hava hittills tillmätts avgörande betydelse.

Ehuru utskottet nu ansett sig böra tillstyrka, att åtgärder från statens sida i förevarande avseende vidtagas, vill utskottet samtidigt uttala, att utskottet givetvis fortfarande anser berörda principer såsom regel böra vara vägledande vid bedömandet av frågor av detta slag.

Då det för utskottet gällt att nu taga ståndpunkt till förevarande frågor, har utskottet utgått därifrån, att ett avsevärt antal arrendatorer av publik

Utskottet.

jord för närvarande torde vara bundna för lång tid framåt vid arrendeavgifter, som med hänsyn till rådande konjunkturen måste anses vara oskäligt höga. Detta torde medföra, att många av dessa arrendatorer i längden icke kunna fullgöra sina enligt arrendeavtalen åtagna förpliktelser. Borgensmän få träda emellan och arrendatorn kommer i dylika fall i en belägenhet, där han synes vara i uppenbart behov av hjälp från statens sida. Dylik hjälp synes böra lämnas genom lindring i arrendevillkoren. Härtill kommer, att staten uppenbarligen har ett direkt intresse av de publika egendomarnas tillbörliga skötsel, och tydligt är, att det obestånd, vari arrendatorerna råka, i längden måste äventyra de av dem arrenderade egendomarnas avkastningsförmåga.

Vad beträffar de särskilda av motionärerna ifrågasatta åtgärderna i förevarande avseende, så har utskottet icke i ärendets nuvarande skick funnit det möjligt att taga bestämd ståndpunkt till desamma. Det vill dock synas utskottet, som om starka skäl talade emot förslaget att medgiva uppsägningsrätt. Gjordes en sådan uppsägningsrätt allmän, bleve, enligt utskottets mening, konsekvenserna härav synnerligen vittutseende. Skulle åter frågan om rätt till uppsägning göras beroende av prövning i varje särskilt fall, skulle det bli synnerligen svårt att finna de rationella grunderna för en dylik prövning. Däremot synes den andra av motionärerna föreslagna utvägen, nämligen att medgiva nedsättning av arrendeavgift efter förnyad, av vederbörande arrendator bekostad uppskattning vara mera framkomlig.

Utskottet finner det emellertid oundgängligt att, innan riksdagen träffar ett slutligt avgörande i denna fråga, utredning och förslag i ämnet från Kungl. Maj:ts sida föreligger. Endast härigenom torde kunna bli på nöjaktigt sätt klarlagt, vilka åtgärder som från statens sida i förevarande avseende kunna och böra ifrågakomma.

I detta sammanhang får utskottet framhålla, att, såvitt angår ecklesiastika arrendeavtal, Kungl. Maj:t icke lärer underlåta att inhämta de medgivanden i förevarande avseende, från det innevarande år sammanträdande kyrkomötets sida, som må vara erforderliga.

Under åberopande av det ovan anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner I: 123, 124, 125 samt II: 118, 119, 188, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning i vad mån arrendatorer av krono- och ecklesiastisk jord, vilkas kontrakt grunda sig å under högkonjunkturen verkställda uppskattningar, övertagit sina arrenden på villkor, som kunna antagas hava försatt dem i svårigheter att fullgöra ingångna förbindelser, samt för riksdagen framlägga

förslag till de åtgärder, vartill utredningen må giva anledning.

Stockholm den 23 maj 1925.

På jordbruksutskottets vägnar:

O. NILSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Hellström, Persson, Nils, Boberg, Elisson, Ingeström*, greve *Wachtmeister* och *Luterkort*; samt

från andra kammaren: herrar *Nilsson* i Tånga, *Olsson* i Broberg, *Johansson* i Uppmälby, *Carlström*, *Uddenberg* i Karlskoga, *Andersson* i Grimbo, *Hedlund* i Häste och *Björk*.

Reservation

av greve *Wachtmeister*.
